

Každý z nás si najde takového Čecha, jakého si zaslouží

„Máme rádi češtinu, je roztomilá, sympatická. A vy jste také sympatíci. Chtěli bychom být jako vy!“ říká polský novinář a spisovatel Mariusz Szczygieł a neváhá sebe i své spoluobčany označit za nadšené čechofilly. Dělá si legraci?

➔ Irena Jirků ■ Libor Fojtík

Přijel do Prahy minulý týden, aby tady pokřtil svou nejnovější knížku. Nazval ji Není a věnoval přátelům, kteří už umřeli. Ne, o Karlu Gottovi v knize nepíše, a přesto (nebo právě proto) se cestou polského reportéra, který se před lety proslavil bestsellerem Gottland, a českého zlatého slavíka opět prolul. „Odpoledne jsem podepisoval knihu v Luxoru a večer už byl v České televizi a diskutoval o Gottovi, který před půlnocí zemřel. Zvláštní shoda okolností. Až příznačná. Tak to mám v Česku od samého začátku. Kdykoliv jsem tady, všechno do sebe zapadá,“ říká Mariusz Szczygieł.

Nemohu se na Karla Gotta nezeptat, když vás proslavila kniha, která vlastně nese jeho jméno. Sešli jste se vůbec někdy tvář v tvář?
Pozval jsem ho asi před 20 lety do své talkshow Na každé téma. Byl to vůbec první formát tohoto druhu v polské televizi. Tehdy jsem si řekl, že když už jsme pozvali Helenu Vondráčkovou a Jiřího Korna, měli bychom připomenout i Karla Gotta. Byli jsme mladí, smáli jsme se, že tomu pořadu dáme upoutávku: Gott věčně živý! Po vzoru: Lenin věčně živý. Vzpomínáte na ta komunistická hesla?

Vzpomínám, bohužel.
Vše je relativní. Dnes je mi třiapadesát a tehdy šedesátiletý Gott by se mi zdál poměrně mladý. Záleží na úhlu pohledu.

A jaký tedy byl Gott před 20 lety ve Varšavě?
Příjemný, vstřícný, profesionální. Všechny okouzil. Prováděl jsem ho pak po Varšavě a on žasl nad tím, jak jsme dokázali obnovit zničené město. Tvrdil, že to by Češi nedokázali. Skládal nám tedy poklony.

To ovšem ještě nevyšel váš Gottland.
Ani jsem nevěděl, že tu knihu napíšu. S Karlem Gottem jsem se znovu potkal v Praze v roce 2002, pozval mě do své vily, ukázal mi obrazy. Pravda, nebyl jsem schopen o nich říct nic dobrého, spíš jsem kličkoval, abych se autora nedotkl. Byl také milým hostitelem a společníkem, ale jen do momentu, kdy se uvolnil a začal mluvit o konspiračních teoriích, o temných silách, které zabily Marilyn Monroe a Johna Lennona. Jsem reportér, nekomentuju, poslouchám. Takže jsem poslouchal, jak říká, že za všechno zlé mohou kapitalisté, ilumináti a Židé. Myslím, že v Americe, Německu nebo i v Polsku by tahle jeho tvrzení už byla považována za jistou podobu antisemitismu.

Tohle jsem se ale v žádné z vašich knih nedočel – ani v Gottlandu.
Že se ta kniha bude takhle jmenovat, mi došlo, jakmile jsem přijel k muzeu Gottland v Jevanech a uviděl zástupy fanoušků. A ještě si přečetl fragment textů z Terezy Planetové od Vladimíra Holana: „Nevím, kdo bohům prádlo pere, však špinu z něho pijem my...“ To do sebe přesně zapadlo. Vždyť nejpobláznější

český zpěvák se jmenuje po německu Bůh. A já píšou o ateistické zemi a vše se odehrává metafyzickým způsobem. Tehdy jsem už věděl, že Gotta potřebuju do kapitoly o Martě Kubišové, ale došlo mi, že nechci použít nic z toho, co mi říkal předtím v soukromí. To by mi přišlo nefér, a tak jsem využil výhradně citace z tisku, jeho výroky z autorizovaných rozhovorů.

Dnes už nemáte zábrany mluvit o tom, co jste si říkali v soukromí?

Dnes musíme Karla Gotta vnímat jako celek. A teorie o celosvětovém židovském spiknutí patří k pravdě o tomto člověku. Možná se mýlím, ale tak to cítím. A doufám, že mu nekřivdím.

Jak reagoval na váš Gottland?

Neozval se. Ale moderátorka Jana Klusáková mi poslala SMS, ať si poslechnu její pořad. Tak jsem naladil Radiožurnál, kde vyprávěla o tom, jak její snacha letěla do Ameriky a v letadle potkala Karla Gotta se snoubenkou. Mířili do Las Vegas na svatbu, a když viděli, že si čte Gottland, Karel nevydržel a zeptal se, zda by mu tu knížku nepůjčila. „Ano, až dočtu kapitolu,“ řekla ona dáma a skutečně mu pak knihu půjčila. On ji prolistoval, přečetl kapitolu o Martě Kubišové a řekl: „Zkazilo mi to celé Las Vegas.“

No, nedívám se. Vy ano?

Mě to překvapilo. Není tam nic bulvárního. Možná se ho dotkl popis muzea Gottland, které jsem vyličil jako svatyni. Sacrum. Ale v českém prostředí jde vždy o Sacrum profanum. Když je něco vznešeného, co udělá Čech? Špendlíkem navrtá díрку, aby to shodil. A tak jsem popsal skupinku fanoušků, trochu nervózních, opírajících se jeden o druhého...



Přiznávám. Některé „české obrazy“ jsem do Polska přinesl já a ony zdomácněly. Píšu si o vás totiž, co chci.



Foto: Petr Jehlík

Mariusz Szczygiel (53)

Absolvoval Fakultu žurnalistiky na Varšavské univerzitě. Byl dlouholetým reportérem listu Gazeta Wyborcza. V 90. letech moderoval talkshow v první polské komerční televizní stanici Polsat. Za svou knihu Nie ma (v českém překladu Není) získal tento měsíc nejprestižnější literární polskou cenu Nike – a to hned dvakrát, od čtenářů i poroty. Je také autorem knih o Čechách: Gottland, Udělej si ráj či Láska nebeská. Gottland byl přeložen do 19 jazyků, v roce 2009 získal Evropskou literární cenu. Žije ve Varšavě, ale jak říká, „jeho duše bydlí v Praze“. Szczygielovy knihy u nás vydávají společně nakladatelství Jaroslava Jiskrová – Máj a Dokořán.

... všichni ve věku 60 až 90 let...

... tedy v Gottově věku. Proto dnes všichni tolik truchlí. Vždyť s ním umřelo jejich mládí.

Ve své knize jste je ale nešetřil. Popsal jste, jak Gottovi fanoušci třeba nahlíží do šuplíku, v němž jsou vyrované nože, s nimiž mistr upravoval rybu...

„Osobně ji upravoval?“ vzdychnou dámy. „Ano, osobně,“ odpoví vážně průvodce. A pak dámy rozechvěle nahlíží do rozlehlé koupelny a každá si přeje sednout na toaletní mísu, na níž sedával Mistr. Připouštím – tohle se Karla Gotta možná mohlo dotknout. Od té doby jsme se už také neviděli.

Třeba se mu také nelíbilo, že jste nevynechal jeho účinkování v pražském Divadle hudby při podepisování Anticharty.

To jsem nemohl vynechat. Dějiny jsou dějiny.

Leckdo by rád dějiny psal po svém. Nicméně – Karel Gott se s vámi nesoudil, za to se prodej knihy Gottland pokusilo zastavit muzeum. Obvinilo vás, že jste zneužil jeho název.

Ale nepochodilo. Právníci žalující straně rychle vysvětlili, že v literatuře mohou být používány názvy nejruznějších firem, a to bez ohledu na souvislosti. McDonald's také nemůže žalovat romanopisce za to, že svou hrdinku zavedl do jeho restaurace a nechal ji tam vyválet v kečupu na podlaze. Nikdo nemůže autora v tomto směru omezovat. Takže soudní jednání ani nezačalo a kniha přitom získala na bezplatné reklamě.

Nakonec byla přeložena do dvaceti jazyků, je bestsellerem.

V Polsku se zdá, že je teď už úspěšnější moje poslední kniha Není, která předminulou neděli získala nejprestižnější literární cenu Nike, a to hned dvakrát – od čtenářů i odborné poroty. Ale nejvíce překladů má Gottland.

Čím si ten zájem vysvětlujete?

Tim, že nedávná česká historie není tak známá, málokdo mimo vaše hranice třeba ví, kdo je Marta Kubišová. A pak si neskromně myslím, že mám poměrně svižný styl.

Svou nejnovější knihu začínáte příběhem o české básničce Viole Fischerové a jejím prvním muži Karlu Michalovi. Je tento příběh i v úvodu vašeho polského vydání, nebo jste to trochu pro Čechy zpřeházel?

Viola Fischerová je i v polském vydání také jako první. Poláci jsou přece čechofilové, milují všechny vaše příběhy. To jste nevěděla?

To jsem tedy nevěděla.

Mimochodem – zrovna včera mi napsala paní, která žije v Berlíně, že nosí mou knížku Láska nebeská, což je takové fejetonové vyprávění o české literatuře, stále v kabelce. A čte si v ní v metru, v knihovně, užívá ji jako lék proti depresím. Další čechofilka.

Namítnu, že zrovna nedávno vyšla knížka vašeho novinářského kolegy Michala Zablockého, a ten tedy určitě čechofilem není. Jsme v jeho očích obězní, nevkusní, vulgární...

Ale on vybírá záměrně jen negativní, tmavší stránky. Takhle já nedokážu myslet ani psát.

Takže především vy jste čechofil. Prý jste se naučil česky kvůli Martě Kubišové.

O Martě mi vyprávěla Helena Vondráčková, když jsem s ní dělal rozhovor před dvaceti lety. Do té doby jsem o Martě neslyšel, ten příběh mi samozřejmě vyrazil dech. Pracoval jsem také pro polský rozhlas, a tak jsem hned volal kolegům, jestli mají nějakou nahrávku Marty. Žádnou neměli. Sehnal jsem tedy nahrávky z Česka a jako první je pouštěl v polském rozhlase. A řekl jsem si, že se musím naučit česky a musím se s ní potkat. To byl březen 2000 a za rok jsem už dělal s Martou rozhovor.

Ještě že ty naše jazyky jsou si tak blízké.

Zpočátku ano, ale když jdete víc do hloubky, není to tak jednoduché. Studium jsem vzal hopem, koupil jsem si pět lekcí češtiny v Polsku a deset v Česku. Rychlokurz. A pak jsem už jen nasával a vstřebával.

Abyste mohl napsat Gottland, musel jste vstřebat spoustu věcí, které nikde ani nejsou napsány, musíte je pochopit tak nějak mimochodem.

Ptáte se mě na metodu? Pracoval jsem v televizi, měl jsem dost peněz a byly dny, kdy jsme netočili. Najal jsem si tedy od čtvrtka do pondělí byt v Praze, koupil si všechny noviny, četl a dělal si výstřižky. A pak jsem sledoval televizní pořady – reportáže, komentáře, debaty a dokumenty. Tohle jsem praktikoval každý druhý víkend po celý rok a přitom studoval knihy o Baťovi, o Mandlové, o 20. století. A stále si vypisoval jména lidí, kteří by mi mohli poskytnout další informace. Byly to roky tvrdé práce, neměl jsem žádné kontakty. Znal jsem jen Helenu Vondráčkovou a Jiřího Korna. Postupně jsem si ale vytvořil okruh známých, kterým jsem mohl kdykoliv zavolat a zeptat se jich třeba, co si myslí o nové řadě seriálu Nemocnice na kraji města. Polští diváci chtěli ode mě slyšet, jak je přijímán v Česku.

Jste vlastenci, kteří dbají o kulturu, zatímco my jsme se na to vykašlali a poslali jsme vzdělance i analfabety do zákopů. K čemu nám to bylo?

Bože, co vy v tom Polsku všechno neřešíte.

Jak neřešíme? Máme rádi vaše seriály. A proč je máme rádi? Máme rádi češtinu, je roztomilá, sympatická. A vy jste také sympatáci, obdivujeme váš styl života. Chtěli bychom být jako vy.

To si troufnete takhle generalizovat?

Netvrdím, že si to myslí všichni Poláci, ale zájem o všechno české je značný. A váš styl života obdivuhodný.

V čem, prosím vás?

V tom, jak nespěcháte.

To mám tedy zcela opačné pocity.

Spěchá možná Praha. Většina Čechů ale říká: „To chce klid.“ A my si představujeme, že každý Čech si denně dá také aspoň jedno pivo. Což znamená, že u piva medituje. Nejde jako Polák do kostela, zpověď se koná u piva. A také máme představu, že Češi od pondělí do pátku žijí prozatímní život, ten opravdový začíná v pátek večer – a trvá do neděle do večera.

No, to možná platilo za komunistů.

Myslím, že to platí stále. A my vás za to obdivujeme. Dokážete si život udržet v rovnováze, nenecháte se převálcovat byznysem. Moji polští přátelé, kteří tady pracují v korporacích, také žasnou, že si Češi dokážou klidně zout boty u pracovního stolu. Nebo se přezují do bačkor a boty si berou, jen když jdou k šéfovi nebo na jednání s klientem. To je v Polsku nepředstavitelné.

Však jsou také tyto české manýry děsné.

My vás za to neodsuzujeme. Váš život je tu pro vás, a ne vy pro život. Nehroutíte se, nejste tak nervózní a napjatí jako Poláci. A i když

se dostanete třeba do existenčních potíží, vždy někde najdete peníze na pivo, posedíte nad ním, popovídáte, zazpíváte si. A když už nemáte ani peníze na žrádlo pro psa, aspoň naberete pěnu z püllitru a dáte mu olízat ruku.

Prosím?

No to je takový obraz, který jsem si vytvořil a napsal. A už se trochu v Polsku vžil. Některé ty „české obrazy“ jsem do Polska přinesl já a ony zdomácněly. Píšu si o vás totiž, co chci.

To jste tedy odvážný. Bývaly časy, kdy si o nás Poláci mysleli, že jsme srabí, kteří nikdy nebudou bojovat, ne?

To už je dávno. A může za to Mickiewicz, náš největší romantický básník. Při jedné ze svých přednášek prohlásil, že český intelektuál není schopen rozlišit důležitý cíl od cíle nedůležitého. A že Češi jsou národ filologů. Zajímají se o jazyk, o vzdělání, ale nikdy nebudou schopni zorganizovat povstání ani rozpoutat válku.

Ano, píšeme raději slovníky.

A to se dnes líbí liberálním polským intelektuálům. Pro ně jste vlastenci, kteří dbají o kulturu, zatímco my jsme se na to vykašlali, poslali jsme vzdělance i analfabety do zákopů a oni zahynuli. A k čemu nám to tedy bylo? Současní polští intelektuálové by s vámi raději psali slovníky.

Děláte si legraci.

Věřte, nevěřte. Mladí lidé vidí řadu věcí jinak než předcházející generace. Nechci se chlubit, ale myslím, že i mé texty se zasloužily o to, že Poláci začali vnímat Čechy pozitivně. Spousta čtenářů mi napsala, že netušili, jak jste to měli třeba za komunistů složitě. Mnohem složitější

INZERCE



než Poláci. Dával jsem si také pozor, psal jsem o Čechách, kteří se zaprodali komunistům, a pak i o těch, co byli stateční a odolali jim. Obě strany mince, nechtěl jsem vás jen adorovat. Nicméně setkání třeba s Violou Fischerovou, zpěvačkou Vlastou Průchovou či spisovatelem Janem Balabánem byla pro mě objevná, neopakovatelná.

A co se vám tedy na nás, Čechách, přes to všechno nelíbí?

Že nemáte rádi Poláky.

To sám pocítujete?

Osobně to necítím a všem svým známým říkám: Každý si najde takového Čecha, jakého si zaslouží. Ale oni nařikají, že jsou na ně sprostí číšníci v Praze. A tvrdí, že nejprve jsou vždy obslouženi Němci a teprve pak Poláci. „Nojo, Češi, vždycky budou Němce zbožňovat,“ říkají a smějí se, že oběť prostě miluje svého kata. To už je obehnaná písnička a já jim to vymlouvám. Ale oni se ptají: „Co si o nás tedy myslí Češi?“

A co jim odpovídáte?

Nic. Nic si nemyslí. Vůbec nic. Jsme Čechům ukradení. Občas si ještě nějaký starší

intelektuál vzpomene, že četl polské knížky za totáče, vidal polské filmy, občas i noviny. Ale mladí? Jsme jim lhosejní, do Polska necestují, nezajímají se.

Zase moc generalizujete, ne?

Máte pravdu... Mohu připomenout, že se mi v poslední době dostalo jako Polákovi od Čechů i nečekaných lichotek. První byl pán, který mi řekl, že viděl filmy režiséra Breji a pochopil, že Poláci netočili komediální příběhy, jen aby se lidé smáli, ale aby také bojovali proti komunismu. Druhý byl člověk, u něhož jsem si chtěl v Praze pronajmout byt. „Včera jsem viděl film Katyn od Wajdy a nemohu vám účtovat celou taxu. Dám vám slevu – 30 korun na den,“ řekl mi. Bylo to trochu komické, ale milé. To se může stát jen u vás. A třetí byl šéfredaktor českého časopisu, který mi po zhlédnutí Katyně napsal: „My, Češi, máme krásnou kulturu, ale vy, Poláci, máte krásnou duši.“ Nebudu předstírat, že by mě to nedojalo. Ale pak jsem zase dopadl rovnou na zadek. Šel jsem se na Vinohradech podívat do obchodu s nábytkem. Prohlížím si to a pak se ptám prodavačky, kdo je majitelem. A ona spustí: „Máme nábytek z Indie, Číny,

Indonésie...“ A já říkám: „Já bych chtěl vědět, jakého původu je značka.“ A ona opáčí: „Ale vždyť vám říkám: Nábytek máme z Indie, Číny, Indonésie.“ Nedám se: „Ale paní, nerozumíme si, kdo vlastní tu firmu?“ Přeshlápne: „Firma je polská, ale to není důležité, nábytek máme z Číny, Indonésie...“ Tak to se ve mně Polák zase trochu naštvál. Ale jen trochu.

Slyšela jsem, že v příštím roce budete ambasadorem české knihy na polském veletrhu ve Varšavě.

Přesně tak. A jsem členem rady, která má českou účast na starosti, nominovali mě tam lidé z ministerstva kultury. Česká republika bude na varšavském veletrhu hlavním hostem a zrovna minulý týden jsme řešili, jak bude vypadat její logo. Loni v Lipsku měli Češi velké AHOJ v německých barvách, což se mi moc líbí. A tak když kolegové v radě začali navrhnout hesla jako Češi ve Varšavě, Praha ve Varšavě, ozval jsem se: „Nejlepší je AHOJ.“ Ale oni protestovali, že to nejde, že musíme vymyslet pro Polsko něco nového. Ale my, Poláci, přesvědčujeme ředitele Českého literárního centra Martina Krafla a ředitele moravské knihovny pana profesora Kubička, aby se nebáli, že je někdo obviní z nečinnosti, a ať zvednou také ruku pro AHOJ. Skoro jsme se poprali o AHOJ. Milujeme ho.

Proč?

Je to krásné české slovo. My takové nemáme. Milujeme ho taky díky Milerovu Krtečkovi, který na nás volával „ahoj!“ z televize. Všichni moji přátelé ve Varšavě mě zdraví ahoj, protože vědí, jak to mám rád. Všichni to máme rádi.

Sledujete současné politické události v Česku?

Hodně Poláků je sleduje. A žasne, jak si národ pověstný svou zdvořilostí a dobrým vychováním mohl zvolit arogantního prezidenta Zemana. A co se děje kolem premiéra? V Polsku by musel odstoupit.

Váš premiér je také poměrně složitá osobnost.

To všichni víme. Ale takové hříchy, jako má Babiš, by nemohl v Polsku ustát. Ovšem já to nechci ani srovnávat, je to poměrně tragická situace u vás, u nás i v Maďarsku. Jako kdybychom se po třiceti letech zase ocitli v bodě nula. Jako kdybychom chodili celé ty roky dokola.

Až tak černě to vidíte?

Leckteří namítnou: „Máme se přece nesrovnatelně lépe, v televizi 250 kanálů, můžeme bez pasu do Itálie, máme auta, motorčky, domy.“ Ano, to je pravda. Ale taky ztrácíme svobodu, nemyslíte? Nacionalisté a další extremisté sílí a je šilené, že lidé zase hledají „pevné vedení“. To je pro mě zklamání. Nevíme si rady se svobodou. ●